

**СТАНОВИЩЕ ПО КОНКУРС
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“
НБУ**

От доцент доктор Зарина Юлева Маркова, Югозападен университет „Неофит Рилски“, доцент по 1.3. Педагогика на обучението по ... (Методика на чуждоезиковото обучение (английски език)) за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ... с кандидат Благовеста Петкова Троева-Чалъкова

Тема на дисертационния труд: Затруднения при четенето и писането на изучаващи английски език възрастни с дислексия на развитието

Дисертационният труд на Благовеста Троева-Чалъкова е плод на многогодишния интерес на авторката в област, в която въпреки дългогодишната проучвателска работа, все още има необходимост от изследвания в направления като проявленията на дислексията при възрастни и спецификите ѝ при усвояването и употребата на английски език като чужд. Смятам, че избраната от Благовеста Троева-Чалъкова проблематика, стремежът ѝ да осигури и анализира голям обем от емпирични данни и въз основа на това да предложи насоки за преодоляването на трудностите при четене и писане на английски език на възрастни с дислексия са актуални и значими в научно и научно-приложно отношение.

Целта на дисертационния труд е установяването на специфичните проблеми при четене и писане на английски език, които срещат възрастни с дислексия, изучаващи или употребяващи английски език. За постигането на тази цел авторката търси отговор на четири изследователски въпроса, три от които са непосредствено свързани с основната цел, а четвъртият – с практическото надграждане на изводите от анализа на данни. Във връзка с първите три въпроса са формулирани 17 хипотези, изразяващи очакванията на авторката относно различни проявления на дислексията при писане и четене. Налице е логическо съответствие между хипотезите и научния инструментариум на изследването.

Трудът се отличава с логически последователна структура. Първа глава включва обстоен преглед на теоретични модели, илюстриращи психолингвистични, социокултурни и образователни аспекти на процесите на четене и писане. Поставя се акцент върху овладяването на английския правопис като частен случай и върху

влиятието на дислексията върху процесите на четене и писане. По този начин се прехвърля мост към втора глава, в чийто фокус са същността и проявите на дислексията, както и особеностите при проявленията на дислексия при изучаването на английски език като чужд. Подчертава се необходимостта от изследване на проблемите на възрастни дислексици от български произход, които изучават английски език.

Теоретичният обзор в тези две глави показва добра осведоменост на авторката, обосновава посоките на изследователските ѝ търсения и служи като основа за следващата глава, където обстойно, аргументирано и в пълно съответствие с поставената цел е описана методологията на изследването. Прави впечатление богатият научен инструментариум, включващ както количествени, така и качествени методи на изследване и позволяващ по-точно констатиране и детайлен анализ на различните прояви на дислексията при четене и писане на английски език като чужд. Включването на полуструктурирано интервю като инструмент за събиране на данни позволява да се отрази и гледната точка на изследваните лица, което е един от приносите на изследването. Проявен е забележителен стремеж за осигуряване на надеждност, обективност и валидност на изследването: изследователските процедури са описани в детайли, положени са усилия за максимална обективност и надеждност на събраните данни, осигурена е тяхната триангулация. Спазени са стандартите за етичност на изследването.

Напълно подкрепям изразената от Благовеста Троева-Чалъкова позиция относно научните и научно-приложните приноси на дисертационния ѝ труд. Сред тях бих открила следните:

1. Изследва се недостатъчно проучвана област. Дисертационният труд е новаторски в няколко посоки: фокусира се върху трудностите при четене и писане на английски език като чужд; изследваните лица са възрастни с дислексия, които вече са преминали началните етапи на ограмотвяване и притежават умения за самоанализ; родният език на изследваните лица е български, което прави резултатите от изследването особено ценни за професионалната общност в България. Приносни моменти от научен и научно-приложен характер са разширената класификация на типовете правописни грешки на Вивиън Кук, обогатяването на анализа на количествените данни с личната гледна точка на възрастните с дислексия относно трудностите, които са срещали при изучаването на английски език, препоръките за обучение и самообучение по английски език на възрастни дислексици.

2. Създаден е ценен инструментариум за идентифициране на специфичните затруднения на лица с дислексия, изучаващи английски език, който включва: (1) Осемкомпонентен тест за проверка на четивните и писмените умения, който е многоаспектен, съобразен с актуалните публикации относно затрудненията при четене и писане и с възможност за адаптация при провеждането му с лица с дислексия; (2) Анкета за определяне на субективното възприятие на степента на трудност при говорене, четене на глас, разбиране на текст, писане на текст на английски език и прилагане на правилата за правопис; (3) Протокол за полуструктурирано интервю с цел по-пълно обхващане на различните проявления на дислексията при усвояването на английски език като чужд. Инструментариумът може да бъде използван както в бъдещи научни изследвания, така и в практиката за създаване на индивидуални и групови профили на лица с дислексия, изучаващи чужди езици.

Благовеста Троева-Чалъкова е публикувала седем статии по темата на дисертационния труд в специализирани научни издания в България – три в научни списания, три в университетски годишници и една в научен сборник от конференция. Статиите имат 22 цитирания в издания в чужбина – 14 в научни статии, а 8 в докторски дисертации.

Смятам, че публикуването на самия докторантски труд би бил от полза за професионалната общност в България. С цел подобряване на качеството му имам следните препоръки и бележки:

1. Обикновено интервюто с изследваните лица се осъществява след обработката на данните, събрани посредством останалите инструменти, като целта е да се търси информация, поясняваща налични противоречия или недостатъчно ясни аспекти. Като пример в конкретното изследване мога да посоча възможните интерпретации на правилното произношение на *jigh* и *floost*, изненадващия (по думите на авторката) резултат при проверката на хипотеза 5, липсата на категоричност на данните при проверката на хипотеза 10, резултатите от проверката на хипотеза 8 и др. – допълнителни въпроси към съответните изследвани лица биха могли да съберат повече информация и да позволят по-точни или по-категорични изводи. В случая, по разбираеми причини, интервюто е проведено в деня на събиране на останалите данни на изследването. Това в известна степен затруднява тълкуването на резултатите и смятам, че трябва да бъде споменато в ограниченията на дисертационния труд.

2. В дисертационния труд са употребени неточно някои статистически термини. Например, „ефект“ вместо „размер на ефекта“ (стр. 96), „отклонение“ вместо

„стандартно отклонение“ (стр. 196). На стр. 196 е допусната техническа грешка – стандартното отклонение при прочитането на трисрични думи, които не са производни на други, всъщност е по-малко от това при производните.

В заключение смятам, че дисертационният труд на Благовеста Троева-Чалъкова представлява оригинален принос към научните изследвания в областта на чуждоезиковото обучение и притежава висока практико-приложна стойност. Подадените документи отговарят на изискванията на ЗРАСРБ и на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ. Ето защо давам положителна оценка на дисертационния труд и предлагам на Благовеста Петкова Троева-Чалъкова да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по ..., научна специалност „Методика на обучението по съвременни езици“.

6 юни 2024 г.

доц. д-р Зарина Маркова